

De Eikepage op Terschelling

Terschelling is het enige waddeneiland waar de Eikepage voorkomt.

Aan de hand van inventarisatiegegevens voor het Landelijk Dagvlinderproject legt Piet Zumkehr verbanden tussen de verspreiding van de vlinder en biotooeigen-schappen.

De kleine pages zijn niet rijk vertegenwoordigd in het Nederlandse kustgebied. In het Waddengebied is vanoudsher alleen het Groentje (*Callophrys rubi* L.) bekend; deze werd in 1956 en 1961 op Terschelling aangetroffen (Lempke, 1986).

Sinds kort is op Terschelling ook een populatie van de Eikepage (*Quercusia quercus* L.) aanwezig. In juli 1970 werd de soort voor het eerst bij de Dodemanskisten opgemerkt (van 't Veer, 1986). In de periode 1982 - 1985 werden de dagvlinderpopulaties van Terschelling voor het Landelijk Dagvlinderproject geïnventariseerd. Toen bleek de Eikepage verbreid en vaak in aantal in het Formerumbos en de bossen van West Terschelling voor te komen. Tot nu toe is Terschelling het enige Waddeneiland waar de Eikepage ontdekt is.

De Waarneming.

In het voorjaar van 1982 werd begonnen met een inventarisatie van de Terschellinger dagvlinderpopulaties. Pas op 7 augustus '83 werden de eerste Eikepagesesignaleerd (5 exx., Nieuw Formerum, waarnemer L. Bot). Vanaf dat moment werden geschikt lijkende biotopen, d.w.z. biotopen met eiken, intensief onderzocht. Dit leverde een flink aantal nieuwe vliegplaatsen op. In totaal werden in 1983 40 vlinders gezien, in 1984 30 vlinders en in 1985, een slecht jaar met veel regen en lage temperaturen, slechts 8 vlinders.

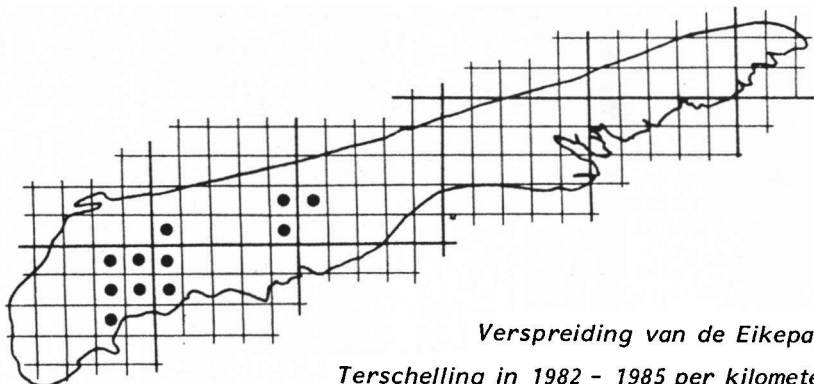
De vliegtijden.

De Eikepage overwintert in het eistadium. De eitjes komen uit zodra de eiken in het voorjaar gaan uitlopen, vaak in de loop van april. Het rups-stadium duurt tot in de zomer. De vlinders

kunnen we aantreffen in de maanden juli, augustus en begin september. In de onderzoeksperiode werd slechts één maal een Eikepage in juli gezien, namelijk op 21 juli '85. Verreweg de meeste vlinders vlogen steeds tussen 5 augustus en 30 augustus (zie tabel 1). Dit geeft al aan dat de vliegperiode op Terschelling betrekkelijk laat begint. Ongunstige weersomstandigheden in de juli-maanden van de onderzoeksperiode kunnen dit hebben veroorzaakt. Het is echter ook mogelijk dat de ontwikkeling van de Eikepage al in het vroege voorjaar wordt vertraagd. De voorjaars-ontwikkeling van de zomer-eik komt hier pas laat op gang. De invloed van de dan nog koude Noord-

Tabel 1: De vliegtijden van de Eikepage op Terschelling; 1983 - 1985. Perioden van 5 dagen. Vroegste datum 21 juli; laatste datum 13 september.

Periode	Aantal	
juli	1- 5	.
	6-10	.
	11-15	.
	16-20	.
	21-25	1
	26-31	.
augustus	1- 5	.
	6-10	31
	11-15	26
	16-20	.
	21-25	1
	26-31	14
september	1- 5	1
	6-10	2
	11-15	2
	16-20	.
	21-25	.
	26-30	.

*Verspreiding van de Eikepage op
Terschelling in 1982 - 1985 per kilometerhok.*

zee zorgt op de Waddeneilanden voor een laat voorjaar, waarin de zomereiken pas in mei beginnen uit te lopen. De ontwikkeling van de rupsen van de Eikepage kan dan pas beginnen en ligt 2 à 3 weken achter op het landelijk schema. Als de ontwikkeling niet in de loop van het seizoen versneld wordt, zullen ook de eerste vlinders pas vrij laat verschijnen. Wel kan de Eikepage tot ver in september doorvliegen. De laatste waarnemingsdatum was 13 september.

Biotopen.

De voedselplant van de Eikepage op Terschelling is de zomereik (*Quercus robur* L.). De verspreiding van de Eikepage is dan ook beperkt tot geschikte groeiplaatsen van de voedselplant. De zomereik is een algemeen voorkomende soort, die in allerlei verschillende omstandigheden op het eiland wordt aangetroffen. Samengevat kunnen de volgende groeiplaatsen van de zomereik worden gevonden:

1. De zomereik als halfvolwassen tot volwassen boom in hoog opgaand bos. De bomen zijn dan meestal 50 tot 70 jaar oud en 8 tot 15 meter hoog. De bodem waarin de eiken zijn aangeplant bestaat uit oorspronkelijk voedselarm of matig voedselrijk duinzand, met een laag kalkgehalte. De bodem heeft een sterk reliëf. De eiken zijn echter meestal in de lagere en vochtige

gedeeltes aangeplant en vaak zodanig dat de blootstelling aan de sterke wind van zee (windexpositie) matig tot gering is.

2. De zomereik in windsingels aan noord- en westzijde van de bossen. Deze singels zijn aangeplant om het bos tegen de zeewind te beschermen. De windexpositie is hier zeer sterk. De eiken zijn hier laag en zeer vergroeid.
3. De zomereik als natuurlijke opslag in de duinen en heidevelden. Ook deze eiken zijn laag en struikvormig en door de blootstelling aan de zeewind sterk vervormd.
4. De zomereik als volwassen of halfvolwassen boom in boomwallen of erfafscheidingen. Traditioneel werd op Terschelling uitsluitend zwarte els in boomwallen of erfafscheidingen gebruikt. Sinds de zestiger jaren werden ook andere boomsoorten benut, o.m. de zomereik. Het aantal zomereiken in het Terschellinger boomwallengebied is echter zeer gering. Wel zijn het vaak hoogopgaande bomen, zoals op Nieuw Formerum. De windexpositie is hier matig tot gering.

Tabel 2 laat zien dat de Eikepage niet in alle eiken-biotopen in gelijke mate werd aangetroffen. Het hoogopgaande eikebos van 50 tot 70 jaar oud vormde het belangrijkste biotoop van de Eikepage op Terschelling; 78.3% van de vlinders werd hier gezien. Op plaat-

Tabel 2: Het aantal waargenomen Eikepages per type groeiplaats van de zomereik.

Type groeiplaats	Aantal	%
1. hoogopgaand eikenbos	61	78.3
West Terschelling	28	
Formerumberbos	33	
Hoornerbos	-	
2. windsingels	-	-
3. boomwallen	14	17.9
Nieuw Formerum	14	
elders	-	
4. heide met opslag	3	3.8
Totaal	78	100%

sen waar grotere oppervlaktes geschikt biotoop voorhanden waren, was de soort soms in aantal aanwezig, onder andere in het Formerumberbos en in de omgeving van West Terschelling. Maar ook in verscheidene zeer kleine eikenpercelen met maar een paar bomen kwam de Eikepage vaak voor. Kennelijk stelt ze weinig eisen aan de omvang van het biotoop. In de windsingels werd de Eikepage nergens waargenomen. Slechts één maal werd ze gevonden in heide met eikenopslag (27 augustus '84, 3 exx. in heide noordelijk van de Kooibosjes). Het betrof hier echter een stuk heide dat geheel door bossen was ingesloten en met een sterke opslag van bomen en struiken. Jaarlijks werd de Eikepage aangetroffen in de boomsingels van Nieuw Formerum. Deze vliegplaats week af van wat voor de Eikepage op Terschelling gebruikelijk was. Het betrof hier boomwallen met een mengsel van verschillende boomsoorten, waarin de eik maar sporadisch voorkwam. De eiken waren 8 meter hoog en hooguit 25 jaar oud. Deze boomwallen werden in het begin van de zestiger jaren aangeplant.

Windexpositie.

Windexpositie lijkt één van de belangrijkste beperkende factoren te zijn voor de verspreiding van de Eikepage op Terschelling. Het ontbreken van de soort in windsingels en het vrijwel

ontbreken in opslag in heidevelden is al tekenend. Bij dit laatste kan zijn dat het struikvormige karakter van de eiken deze planten onaantrekkelijk maakt als voedselplant voor de Eikepage. Echter ook in de hoogopgaande eikenpercelen in de aan de windzijde gelegen noordelijke en westelijke gedeeltes van het bos kwam de Eikepage nauwelijks voor. Eigenlijk werd ze zelden gezien in gebieden met een meer dan matige windexpositie. De kwetsbaarheid voor de harde zee-wind is kennelijk één van de redenen, mogelijk de belangrijkste reden voor het ontbreken van kleine pages in het Nederlandse kustgebied.

Verspreiding.

De Eikepage is tot nu toe aangetroffen in de bossen van West Terschelling tot aan Hee en in het Formerumberbos. Tot nu toe echter is geen enkel exemplaar in het Hoornerbos signaleerd. Ten dele houdt dit verband met de structuur van dit bos, waarin Pinus-aanplant domineert en geschikte eiken-aanplant niet veel voorkomt. Maar geschikte plekken zijn er wel en zoals uit het bovenstaande blijkt heeft de Eikepage aan kleine geschikte terreinen genoeg om zich te handhaven. Mogelijk heeft het ontbreken van de Eikepage hier te maken met geïsoleerde ligging van dit bos. De actie-radius van de Eikepage is niet groot, de vlinders vliegen meestal niet ver. Tussen het Hoornerbos en de meest dichtbijzijnde populatie aan de oostzijde van het Formerumberbos ligt de open vlakte van de Koegelwieck; een open vlakte die mogelijk te groot is om over te steken. Echter als de actie-radius van de Eikepage zo gering is, is het evenmin waarschijnlijk dat de Eikepagepopulaties van West Terschelling en het Formerumberbos met elkaar in contact staan.

De herkomst van de Eikepage op Terschelling.

Het voorkomen van de Eikepage op Terschelling heeft iets raadselachtigs. Het is nauwelijks te verwachten dat een vlinder, die zo weinig in

staat is grote afstanden af te leggen, op eigen kracht erin geslaagd zou zijn Terschelling te bereiken. Tot nu is Terschelling het enige Waddeneiland waar de Eikepage is aangetroffen. De meest dichtbijzijnde populatie bevindt zich in Zuidoost Friesland op meer dan 50 kilometer afstand.

Ook is het zeer onwaarschijnlijk dat de soort al voor 1910 op Terschelling aanwezig was. Pas in 1910 begon de bosaanplant en voordien ontbraken geschikte biotopen.

Het lijkt er meer op dat de vestiging van de Eikepage op Terschelling iets zeer recents is. Immers het is te verwachten dat de soort zich alleen kan handhaven als de voedselplanten een zekere omvang en ouderdom bereikt hebben, dus ruim na aanvang van de aanplant. Deze indruk wordt bevestigd door het ontbreken van waarnemingen en vangsten in de vijftiger en zestiger jaren. In die jaren werd er een uitgebreid onderzoek gedaan naar de vlinderfauna op Terschelling door de heren J. Boer Leffef, J. Tanis en G. Dijkstra. Door hen werd de Eikepage nooit opgemerkt. Pas in 1970 werd de eerste vlinder

gezien. Het is dan ook waarschijnlijk dat de Eikepage zich pas in de zestiger jaren op Terschelling heeft gevestigd. De soort trof hier een goed biotoop aan en kon zich handhaven. Er is een kleine mogelijkheid dat de Eikepage in het ei-stadium of als rups met plantmateriaal is meegevoerd. Omdat de Eikepage voornamelijk leeft op volwassen eiken, is deze mogelijkheid echter zeer klein. We moeten dan ook niet uitsluiten dat de soort moedwillig door een vlinderliefhebber is uitgezet. Er zijn meer soorten die op Terschelling wel aanwezig zijn en op de andere eilanden ontbreken.

Ik dank de heren L. Bot, J. Peerenboom, J. Ellens en F. F. Zwart voor hun bijdrage aan het vlinderonderzoek op Terschelling.

Literatuur:

- Lempke, B. 1986. De vlinders van Friesland. Fryske Akademy van Leeuwarden.
Veer, R. van 't, 1986. In: B. Lempke, De vlinders van Friesland. p.111.